

Հեղինակ՝ Ն. Թուխիկյան-Խաչատուրյան
Խմբագիր՝ Սուսաննա Աղամյան
Նկարագարողմը՝ Նարինե Մանուչարյանի
Համակարգչային ձևավորումը՝ Հելլեն Երեմյանի
Մանե Խաչատրյանի

***Զվարճալի զբոսանքը կայացավ Հովհ. Թումանյանի եղբոր՝ Վահանի ծոռան՝
Կարեն Վարդանյանի ընտանիքի և նրա կողմից հիմնադրված
«Արմենիան հեղինակներ» ՍՊԸ ավիաընկերության հովանավորությամբ:***

Թուխիկյան-Խաչատուրյան Ն.
Զվարճալի զգգը՝ զբոսանք/ Ն.Թուխիկյան-Խաչատուրյան.-Եր.:
«Հովհ. Թումանյանի թանգարան» ՊՈԱԿ, 2018.- 84 էջ:

Մուսանեն և Մուսակնը երեխաներին կօգնեն հետաքրքիր ճամփորդություն կատարել
Հովհ. Թումանյանի թանգարանում, ծանոթանալ հռչակավոր մարդու մանկական
զվարճալի պատմություններին և ընդհանրապես ծանոթանալ թանգարանային
վարքականոնին:

Գրքույկ-տետրակը նաև հնարավորություն է տալիս երեխային ստուգել
աշխարհաճանաչողական իր գիտելիքները:

- Բարև, մենք Հովհաննես Թումանյանի
 թանգարանի Մուսաներն ենք:
 Աշխարհի գրեթե բոլոր լեզուներով
 թանգարանները մեր անունով կոչվում են
 մուսաների բնակավայր, տաճար՝ Մյուզեում:
 Իրականում, եթե գաս թանգարան մեզ չես
 տեսնի, բայց կգգաս, որ մենք այնտեղ ենք:

Իմ անունը Մուսակն է ,

Իսկ ընկերոջս անունը՝ Մուսանե:

Հիմա մենք քեզ կուղեկցենք թանգարանով
եւ հետաքրքիր պատմություններ կպատմենք
Թումանյանի մասին: Միայն մի քանի կարելի
կանոններ, որ պետք է իմանալ եւ պահպանել
թանգարաններ մտնելիս.

ա/ Տղաները պետք է անպայման
հանեն գլխարկները:

բ/ Ցածր խոսիր, որպեսզի թանգարանի
Մուսաներին չխանգարես:

գ/ Աշխատիր շատ հարցեր տալ թանգարանի
աշխատակիցներին, չէ որ դու հետաքրքրասեր ես
եւ եկել ես թանգարան նոր բան իմանալու:

դ/ Անշատիւր բջջային հեռախոսը:

ե/ Ջգույշ եղիր ցուցանմուշների մոտ, ձեռք մի
տուր, եթե հատուկ թույլտվություն չկա: Եթե
ուսապարկով ես, ուշադիր եղիր, որ ոչնչի չդիպչես
եւ չկոտրես:

զ/ Թանգարանում մաստակ չեն ծամում:
Դիր այն անձեռնոցիկի մեջ եւ նետիր
մոտակա աղբամանը, եթե մոտակայքում
չկա, ապա դիր գրպանդ կամ պայուսակիդ
մեջ:

-Իսկ հիմա ստուգիր, թե ինչ գիտես Հովհաննես Թումանյանի մասին: Նշիր այն կետերը, որոնք ըստ քեզ ճիշտ են:

Խնդրում եմ գործն անես ինքնուրույն, առանց ծնողների, տատիկ-պապիկների, ուսուցիչների օգնության:

Երբ որ ամբողջ ճանապարհը միասին անցնեք, դու նորից այս հարցերին կպատասխանես և կպարզես, թե թանգարան այցելությունը ինչ նոր գիտելիք տվեց քեզ:

- * մանկական գրող
- * հեքիաթագիր
- * մեծերի գրող
- * հայրենասեր, քաջ մարդ
- * խաղերի հեղինակ
- * մեծ ընտանիքի հայրիկ
- * ուրախ, ընկերասեր մարդ
- * բոլոր երեխաների համար մտահոգ մարդ
- * ընթերցասեր
- * բարձրաճաշակ մարդ
- * տաղանդաշատ թարգմանիչ
- * գրքերի և գեղեցիկ իրերի խանութների հաճախորդ

2 հարկ

-Քնացի՞նք առաջ: Մեր թանգարանը
երկհարկանի է: Առաջին հարկում կա 4
սրահ: Այստեղ մենք քեզ կպատմենք
Հովհաննեսի կյանքի ամենահետաքրքիր
դրվագները: Իսկ երկրորդ հարկում
կհայտնվենք նրա անձնական
գրադարանում և բնակարանում:

4 սրահ

II հարկում
կհայտնվենք

-Հովհաննեսը ծնվել է 1869թ. փետրվարի 19-ին:

Կարո՞ղ ես հաշվել, թե քեզնից քանի տարով է մեծ: Իհարկե դա կարող ես անել քո համակարգչով, iPad-ով,

կամ բջջային հեռախոսով,

բայց փորձիր հաշվել այսպես. կետերի փոխարեն մատիտով գրիր քո ծննդյան տարեթիվը և կատարիր հանման գործողություն:

- Ի՞նչ ստացվեց:

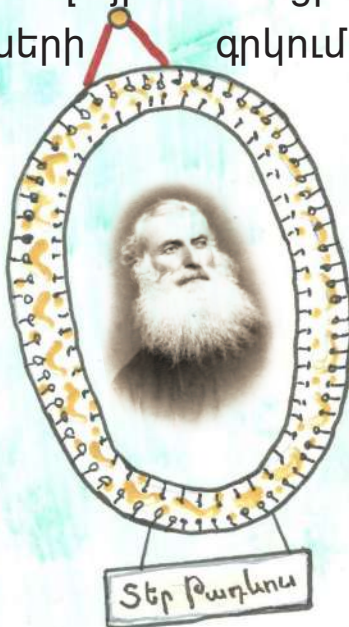
-Հովհաննեսը ծնվել է փետրվարի 19-ին՝ մի
ցուրտ ձմեռային օր: Ծնվել է տան տաքուկ
անկյունում՝ թոնրի մոտ:

Ի՞նչ գիտես թոնրի մասին:

-Այս գեղեցիկ ճերմակ մորուսով մարդը
Հովհաննեսի հայրն է: Նա քահանա էր՝ Տեր
Թադևոսը: Սա էլ մայրն է՝ Սոնան: Մայրիկը
իր տղային մեծացրել է բնության մեջ, գեղեցիկ
ծաղիկների գրկում, զուլալ աղբյուրների մոտ:

Ի՞նչ Տառնությունը անց է կացել
Տի աստվածային շրայություն
Տեղ:

— Մեծ Բուհայան

-Հովհաննեսին կոչել են իր մեծ հայրիկի անունով: Դու հավանաբար գիտես, որ «Հովհաննես» Սրբի անուն է, և հունվարի 14-ը Հայ Առաքելական եկեղեցում անվանակոչության օր է: Այնպես որ, եթե քո անունը Հովհաննես է, Հովիկ կամ Օնիկ, որ նույն անունն է, հունվարի 14-ին կարող ես գնալ եկեղեցի և օրհնություն ստանալ:

Եթե քո բնակավայրում

եկեղեցի՝ չկա,

կա այս անունով

եթե ոչ՝ գնա

Առաքելական

որևէ եկեղեցի:

Օնիկ

Հունվար

14

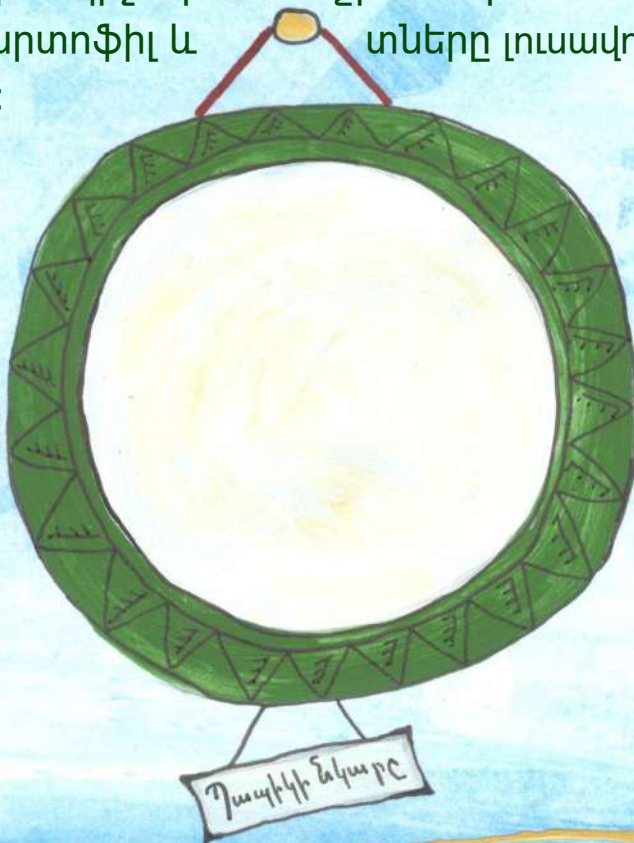
Հովհաննես

Հովիկ

-Հովհաննեսի մեծ հայրը եղել է քաջ զորական:
Նրա նկարը չի պահպանվել, բայց դու կարող ես
երևակայությամբ նրան նկարել այս շրջանակի
մեջ: Քաջությունը և դիպուկ կրակել կարողանալը մեծ
պապից փոխանցվել է թոռնիկին: Այս պապիկի շնորհիվ
էր, որ Դսեղի բնակիչներն առաջին անգամ համոտեսեցին
կաղամբ ու կարտոֆիլ և տները լուսավորեցին
նավթավառով:

Հովհաննեսի սիրած վայրը իր գյուղում՝
 Դսեղում, Դիզն էր: Դիզը մի բլուր
 է, բայց փոքրիկ տղայի համար այն մի հսկա սար
 էր թվում: Նա բարձրանում էր բլրի գլուխը և երազում՝
 նայելով աստղերին:

Նա երևակայում էր, թե ճախրում է օդում:

-Հիմա որպես գաղտնիք մենք կպատմենք մի քանի արկած չարաճճի Հովիկի մանկությունից:

Փոքրիկ Հովհաննեսը քայլել սկսել է շատ շուտ:

Մի անգամ նա պատերից բռնվելով աննկատ տանից դուրս է եկել բակ, և Ծաղիկ անունով կովիկը նրան հարու է տվել, այսինքն՝ պոզիկներով հարվածել է:

Դե, Հովհաննեսը մի քիչ տրդաորդացել է: Ծաղիկ կով

-Մի անգամ, գլուղից հեռու՝ անտառում

Հովհաննեսը առաջին անգամ

նապաստակ է տեսել և «վա՛յ, գազան է»

գոռալով, փախել է:

-Մի անգամ էլ գայլը մտել է տուն:

Տղայի մայրիկին թվացել է, թե իշուկ է: Ու նրանք չեն

վախեցել:

-Իսկ մի անգամ էլ Հովհաննեսը
ծիտիկի բնի մեջ է նայել, մեկ էլ ձվից
դուրս եկած փոքրիկ ձագուկները դեղին
կտուցները լայն բաց են արել և վզիկները
երկարել դեպի նա:

Ո՞նց է սարսափել խեղճ երեխան:

-Մի անգամ չարաճճի
Հովհաննեսը քուրքը թարս
հագած, մտել է տուն,
և տնեցիներին մի
լավ վախեցրել:

Փոքր հասակում նա շատ լավ
կոճի* էր խաղում:

Իսկ ընկերներով սիրում էին
հարամուլլա՝ տապկնոցի** խաղալ:

*Վեգ, ճան՝ խաղ մանրիկ ոսկորներով

**պահմտոցի*

-Փոքրիկ Յովհաննեսը գրեթե ամեն օր
գյուղի մեծերից և իր ազգականներից լսել է
հետաքրքիր պատմություններ, գրույցներ,
հեքիաթներ, ավանդություններ հին-հին
ժամանակների մասին:

Գյուղում Նետո անունով մի տղա է լինում:
Նա շատ հեքիաթներ է իմանում: Ամռան լուսնյակ
գիշերներին գյուղի երեխաները
հավաքվում էին Յովհաննեսի տան դիմաց,
որպեսզի իրենց հեքիաթասաց ընկերոջից լսեն
հուրի փերիների, լուս ու մութ աշխարհի,
Զմրուխտ Ղուշի
և այլ հեքիաթային բաների մասին:

-Հովհաննեսին գրել-կարդալ է սովորեցրել
հորեղբայրը՝ Գրիգորը:

Տանը և գյուղում նրան կոչում էին
Գրիշկա բիձա:

Հետո Դսեղն ունեցավ ուսուցիչ՝ Սահակ
վարժապետը:

Գրիշկա Բիշա

Նա շատ խիստ էր և
կոպիտ:
Երեխաները
նրան չէին
սիրում:

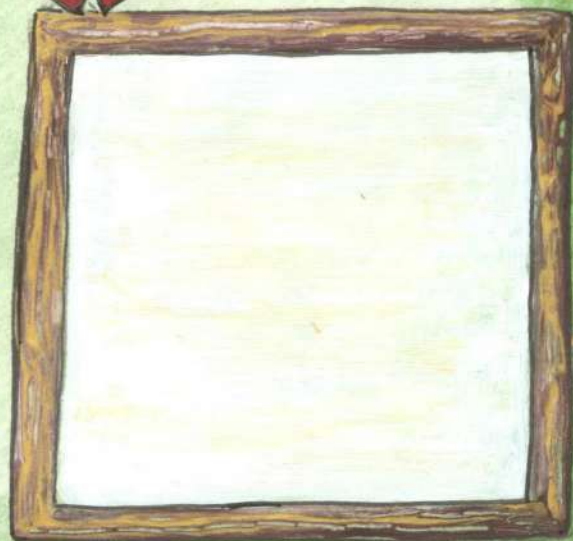
Սահակ Վարժապետ

-Ուսումը շարունակելու համար Նա գալիս է
Զալալօղլի, այժմ այս քաղաքը կոչվում է
Ստեփանավան: Տասը տարեկան էր:
Դպրոցի տեսուչը Տիգրան Տեր Դավթյանն
էր: Նա ուներ մեծ գրադարան: Հոսիանները
շատ էր օգտվում պարոն Տեր Դավթյանի
գրադարանից և անվերջ կարդում:

-Նաև սիրահարվում է տեսուչի աղջկան՝
Վերգինեին և նրան է նվիրում իր առաջին
բանաստեղծությունը: Թանգարանում գտիր
այս մասին պատմող պահարանը և
արտագրիր բանաստեղծությունը:

-Մտածում էր ուսումը շարունակել Վենետիկի Մուրադ-Ռափայելյան վարժարանում: Բայց երազանքը չի իրականանում: *Ի՞նչ գիտես Վենետիկի և հայկական այս վարժարանի մասին:*

-Հովհաննեսի հայրն ուզում էր, որ իր տղան զինվորական կրթություն ստանա:

Բայց 14 տարեկանում Թիֆլիս է գնում ուսումը շարունակելու: *Ինչպես է այն հիմա անվանվում և ո՞ր երկրի մայրաքաղաքն է:*

-Այն ժամանակ ձիով Դսեղից Թիֆլիս կարելի էր հասնել 3 օրում: Իսկ հիմա այդ նույն ճանապարհը ավտոմեքենայով կարելի է կտրել-անցնել մոտ 3 ժամում: *Քանի՞ ժամով է կրճատվել ճանապարհը:*

-Այս քաղաքից առաջին տպավորությունը Հովհաննեսը ներկայացրել է այսպես. *«Ինձ թվաց, թե ընկա մի հսկայական հարսանքատուն... Զուգված, զարդարված շրխկում ու զրնգում էր ամբողջ քաղաքը»:*

Թիֆլիսում շատ հայեր էին ապրում: Այն հայ մշակույթի և կրթության ամենամեծ կենտրոններից մեկն էր: Այս քաղաքում են ապրել, աշխատել և ստեղծագործել շատ հայ գրողներ, նկարիչներ, ճարտարապետներ, դերասաններ, բժիշկներ, փաստաբաններ: Եթե լինես Թիֆլիսում, ապա ամեն քայլափոխի կտեսնես հայ ճարտարապետների, գործարարների հիմնած շենքերն ու հաստատությունները: Այստեղ հայկական Հավլաբար թաղամասից վերև՝ Էլիա թաղում է գտնվում նաև Հայոց մեծերի պանթեոնը:

Թումանյանի շիրմաքարը ևս այստեղ է:
*Ո՛րմ անունով է կոչվում Երևանում
 գտնվող Հայոց մեծերի
 պանթեոնը:*

-Պատանի Թումանյանը
ընդունվում է Թիֆլիսի
Ներսիսյան դպրոցը:

Այս դպրոցը հիմնել
է կաթողիկոս Ներսես
Աշտարակեցին և դրա
համար էլ այն կոչվում է Նրա
անունով:

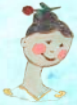
Աշակերտ Թումանյանը
հատկապես կլանված լսում էր պատմության ուսուցիչ
Ծերենցի դասերը:

Նա պատմում էր հայ ազատագրական պայքարի,
քաջ, հայրենասեր արքաների և զորականների մասին և
ոգևորում երեխաներին:

-Ի՞նչ է Ծերենցի իսկական
անուն-ազգանունը
և ո՞վ է նա:

-Մինչ այս պատմությունները լսելը
Հովհաննեսն արդեն ծանոթ էր Խաչատուր
Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» վեպին և շատ էր
տպավորված այս ստեղծագործության էջերում
պատմվող խիզախ «տղաներով», որոնց շարքում
սաև իր ապուպապերն էին:

Խ. Աբովյան

-4-րդ դասարանը
չավարտած
Հովհաննեսը թողնում է
դպրոցը:

Պատճառները.

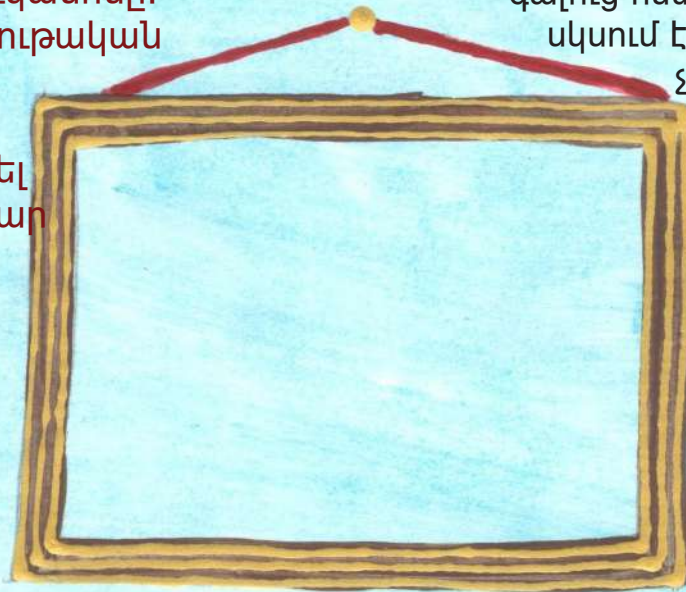
* Նա ընթերցանությամբ
ավելի շատ գիտելիք
էր ստանում:

* Նրան դուր չէր գալիս դպրոցի
խիստ կարգուկանոնը:

* Չնայած նյութական
խնդիրներին,
դպրոցում նա
չէր կարողացել
օգտվել անվճար
կացարանից
և սննդից:

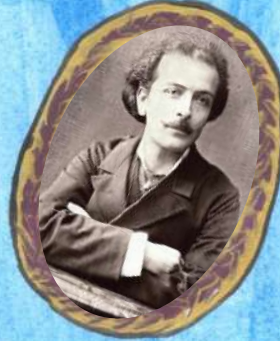
Դպրոցից դուրս
գալուց հետո Հովհաննեսը
սկսում է պարտաճանա-
չորեն հաճախել
գրադարան-
ընթերցարան՝
զարգացնելու
իր միտքը և
գիտելիք
ստանալու:

-Պատանեկության տարիներից Հովհաննեսը տարվում է անգլիացի մեծ գրող Վիլյամ Շեքսպիրով և թատրոնով: Եվ դրա «մեղավորը» պոլսահայ հռչակավոր դերասան Պետրոս Ադամյանն էր:

Վ. Շեքսպիր

Պ. Ադամյան

-Թումանյանը այնքան էր գմայլված Ադամյանի խաղով և առեղծվածային թատրոնով, որ որոշում է «դերասան» դառնալ Ադամյանի հետ ծանոթանալու համար:

-Շուտով նա աշխատանքի է անցնում պարոն Սալամբեգյանի խանութում որպես խանութպանի օգնական:

Հովհաննեսի պարտականությունն էր հաճախորդների առջև դուռ բացել, վերական պահել: Ի՞նչ էք կարծում նա որքան աշխատեց այս խանութում:

-Ընդամենը կես օր:

-Թիֆլիսում պատանի Հովհաննեսի ընկերները հայրենասեր և քաջ տղաներ էին:

Նրանք գաղտնի հավաքներ էին կազմակերպում և մտածում էին հայոց դպրոցների, եկեղեցիների, լեզվի փրկության ճանապարհների մասին:

-Նրանք ծրագրում էին նաև Արևմտյան Հայաստանի ազատագրության հարցը:

Այս տղաները ոգեշնչվում էին Րաֆֆու պատմավեպերով, հատկապես «Կայծեր»-ով:

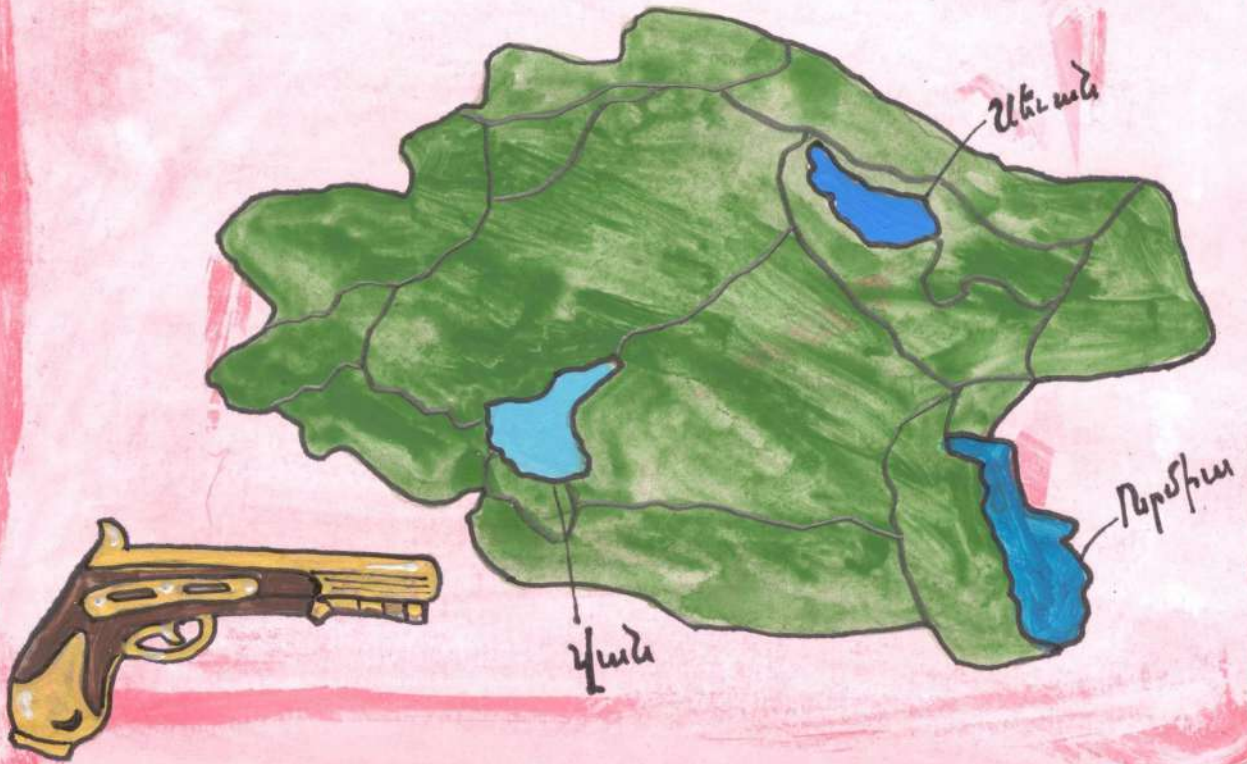

Րաֆֆի

-Հենց այս ժամանակ էլ Հովհաննեսը վաճառում է իր վերարկուն և մի ատրճանակ գնում՝ մեր պատմական հայրենիքը ազատագրելու համար:

Բայց Արևմտյան Հայաստան մեկնող խիզախ ընկերներին չի կարողանում միանալ, քանի որ շատ ծանր և երկարատև հիվանդանում է:

-1886-ին նա գրում է «Շունն ու Կատուն»:
Բանն այն է, որ նման մի պատմություն
նա լսել էր փոքր ժամանակ իր մորեղբորից,
և հենց այդ ժողովրդական պատմությունն էլ
17 -ամյա Հովհաննեսը վերածեց մի հոյակապ
ստեղծագործության:

-Այստեղ գրիր,
թե ինչո՞ւ
թշնամացան շունն
ու կատուն:

-Իսկ դու գիտե՞ս, որ Հովհաննեսը որպես տիրացու սպասավորել է հայ առաքելական եկեղեցում:

Եվ չնայած դա շատ կարճ է տևել, բայց նա հասցրել է մի քանի զավեշտական պատմությունների մեջ ընկնել:

Օրինակ՝ մի անգամ պատարագի ժամանակ, պատարագիչ քահանան Ավետարանը ձեռքին շրջվել է և պատահաբար հարվածել տիրացու Հովհաննեսի քթին, և քթից արյուն է եկել: Կամ թաղման ծեսի երգեցողությունը շփոթել է հարսանեկանի հետ:

Իսկ քահանա դառնալու որոշումը հետևյալ նախապատմությունն ունի:

-Հովհաննեսը որպես գրագիր աշխատել է Թիֆլիսի Հայոց հոգևոր առաջնորդարանի գրասենյակում: Այս աշխատանքի շնորհիվ ծանոթացել է Մարիամ Մաճկալյան անուն-ազգանունով (տանը նրան Օլգա էին կանչում) մի սիրունիկ աղջկա հետ:

Հովհաննեսի՝ օրիորդ Մարիամին տված առաջին նվերը մի զույգ նորաձև կոշիկ էր, հետո Խ.Աբովյանի «Վերք Հայաստանի» վեպը և «Հյուսիսափայլի»^{*} համարները: Հետո նրանք ամուսնացան:

Մարիամին որդեգրած հայրը, փեսայի առջև քահանա դառնալու պայման է դնում: Հովհաննեսն էլ համաձայնում է և ամուսնական պայմանագիր կնքում: Եվ իրոք մտնում է եկեղեցի և լինում է այն, ինչ արդեն պատմեցինք:

^{*}Գրական-գեղարվեստական ամսագիր, որը լույս է տեսել Մոսկվայում 1858-1864 թթ.: Խմբագիր՝ Ստեփանոս Նազարյանց

Օլգա

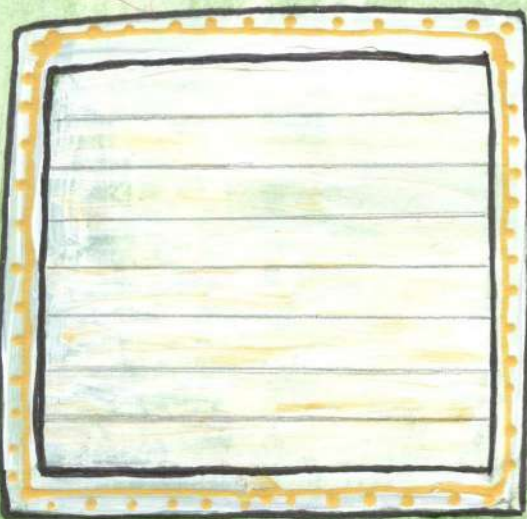
-Բայց քանի որ պոետ էր հոգով և շատ տաղանդով, Հովհաննէսը շուտով թողնում է քահանայութիւնը և ամբողջովին զբաղվում գրականությամբ և ազգային գործերով:

Նրան քաջալերում էին արդէն շատ հայտնի գրողներ Ղազարոս Աղայանը և Պերճ Պռոշյանը:

Չնայած տարիքային մեծ տարբերությանը՝ նրանք դառնում են հրաշալի ընկերներ:

-Ի՞նչ գիտես նրանց մասին:

-1890թ. Մոսկվայում
լույս է տեսնում
Հովհաննես Թումանյանի
բանաստեղծությունների առաջին
ժողովածուն, իսկ երկու տարի անց՝
երկրորդը...

-Թումանյանը շատ ջերմ
հարաբերություններ է ունեցել
Ամենայն Հայոց կաթողիկոս
Մկրտիչ Խրիմյանի հետ: Ժողովուրդը այնքան
շատ է սիրել իր վեհափառ

հայրապետին
(կաթողիկոսներին այսպես
են կոչում), ով հայրիկի պես
հոգատար էր ամբողջ հայ
ժողովրդի հանդեպ, որ կոչել է
Նրան Խրիմյան Հայրիկ:

-1895-96թթ. մեր պատմական մեծ
հայրենիքում տեղի էին ունենում շատ դաժան
իրադարձություններ և Արևմտյան Հայաստանից (Կան,
Մուշ, Սասուն, Բայազետ, Ալաշկերտ, Կարին, Կարս և
այլ բնակավայրերից) շատ գաղթականներ, որբուկներ՝
մահից փրկվելով, հասնում էին Արևելյան Հայաստան:

Թումանյանը գալիս է Սուրբ Էջմիածին
հանդիպելու Խրիմյան Հայրիկին և օգնելու իր
հայրենակիցներին այդ ծանր օրերին: Այս մասին
պատմող պահարանում դու կնկատես մի լուսանկար՝
Խրիմյան կաթողիկոսը Դսեղում՝ ճերմակ ձիու վրա:

Այս սիրուն նժույգը,
որի անունը Խանլու է՝
Թումանյանի եղբոր՝
Ռոստոմինն է: Իսկ
լուսանկարիչը կարող էք
երևակայել ո՞վ է:

-Նույն ինքը՝ Հովհ.
Թումանյանը:

-Կարելի է ասել լուսանկարչությունը Հովի.
Թումանյանի հոբբին էր: Թանգարանում
պահվում է 200-ից ավելի լուսանկար՝ արված իր
կողմից:

Նա շատ է սիրել լուսանկարել իր
բալիկներին, սիրելի տիկնոջը:

Մոտ 15 լուսանկար էլ նա արել է հազար ու
մեկ եկեղեցիների
մայրաքաղաք Անիում:

-Ի՞նչ գիտես Անի
մայրաքաղաքի մասին:

Հ. Բոմանյանի երեխաները

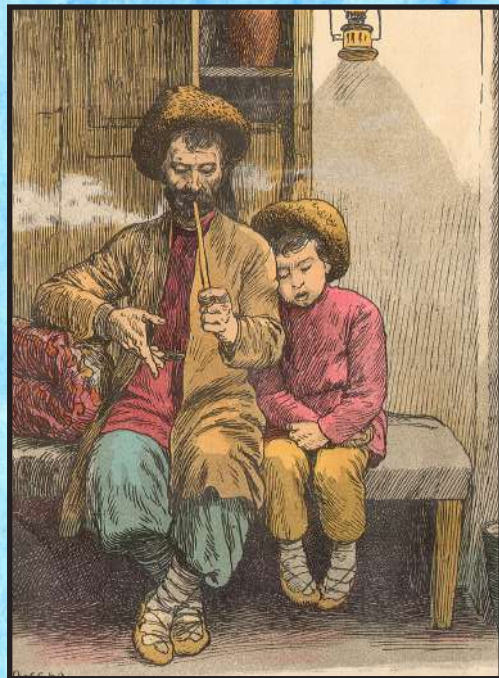

-Եթե շարունակես շրջել թանգարանում,
կհանդիպես Գիքորի պատմությանը:

Դու հավանաբար կարդացել կամ լսել
ես այն: Իսկ գիտես, որ պատմության հերոսը մի
իրական տղա էր:

Նրա անունը Ստեփան
էր, և նա Հովհաննես
Թումանյանի ազգականն
էր:

Իսկ «Գիքորը»
պատմվածքը պիեսի է
վերածել Թումանյանի
որդին՝ Արտավազը
և առաջին անգամ
բեմադրել Դսեղ
գյուղում:

-Հիմա ճիշտ ժամանակն է պատմելու Հովհ.

Թումանյանի ընկերների մասին: Եթե ուզում ես պատկերացում կազմել, թե ինչ ազնվագարմ, մտավորական մարդիկ են եղել նրա շրջապատում, անգամ ինչ հագուկապ է ընդունված եղել այն ժամանակ, ապա նկարիչ Գևորգ Բաշինջադյանի արվեստանոցում և գրող Լեոյի հոբբեյանի առիթով՝ այգում արված լուսանկարները կօգնեն քեզ դա հասկանալ: Այստեղ են Ավ. Իսահակյանը, Կոմիտասը, Ղազարոս Աղայանը, Կրթանես Փափագյանը, Արշակ Հոպանյանը...

Կոմիտաս, Զ. Արշալան, Ջ. Փափագյան, Ա. Հոպանյան

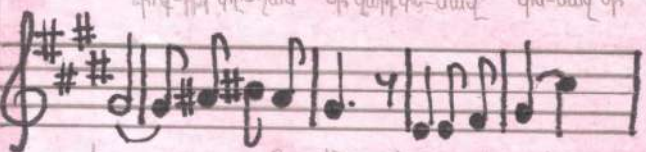
*Փորձիկ տղան մի վարդ տեսավ,
Տեսավ մի վարդ դաշտի միջին...*

-Քեզ ծանոթ է այս գեղեցիկ բանաստեղծությունը:
Սա գերմանացի մեծ գրող Գյոթեի
ստեղծագործությունն է, որ հրաշալիորեն թարգմանել
է Հովհ. Թումանյանը: Իսկ կոմպոզիտոր Ռոմանոս
Մելիքյանը մի բացառիկ ռոմանս* է գրել «Վարդը»
բանաստեղծության համար:

Եթե ճանաչում ես նոտաները, ապա փորձիր նվագել
և երգել այն: Իմիջիայլոց գերմանացի կոմպոզիտորներ
Ֆրանց Շուբերտը և Հայնրիխ Վերները ևս երաժշտություն
են գրել Գյոթեի այս բանաստեղծության համար:

Վարդ-դու վրե-ջան իմ վարդ-դու-սամ վրե-սամ իմ

Վարդ դաշ-տի մի-ջին. վարդ-դու վրե-սամ

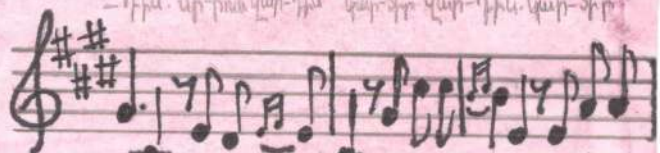

Փորձիր գտնել դիմաց նոտաները կամ
ձայնագրությունները և խոստովանիր, թե քեզ որն է ավելի
շատ դուր գալիս:

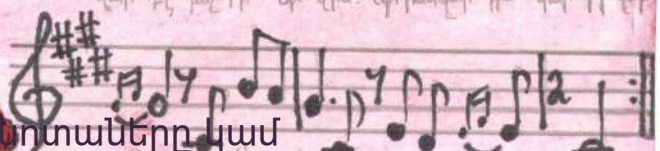
* քնարական երգ

- դին. վրե-սամ վարդ-դու վարդ-դու վարդ-դու վարդ-դու

Վարդ-դու դաշ-տի մի-ջին. վրե-սամ վարդ-դու վարդ-դու վարդ-դու

Վարդ-դու դաշ-տի մի-ջին. վրե-սամ վարդ-դու վարդ-դու վարդ-դու

-Թումանյանի մտերիմների շարքում է
 նաև դերասան Կարապետ Գալֆայանը:
 Թումանյանը նրան շատ էր քաջալերում:
 Դերասանը հատկապես մեծ ճանաչում գտավ
 Փարիզի բեմերում:

Հիշիր՝ նրա անունը, քանի որ քիչ անց կլսես
 մի տարօրինակ պատմություն

Գալֆայանի,
 Թումանյանի և
 վերջինիս
 մուճակների*
 մասին:

Կ. Գալֆայան

* Հոդաթափ

-Իսկ հիմա շարունակենք ծանոթանալ Հովհ.
Թումանյանի մեկեւնա* ընկերներին՝
Իշխանուհի Մարիամ, Ֆիլիպ Վարդազարյան,
Արիստակես Զարգարյան...

Նրանք ոչ միայն հարուստ էին ֆինանսապես,
այլև շատ մեծ սիրտ և ազնիվ հոգի ունեին:

Նրանք իրենց պարտքն էին համարում աջակցել
Թումանյանին՝ հրատարակել են նրա գրքերը,
հոգացել բուժման ծախսերը, օգնել մեծ ընտանիքին՝
մեծացնելու տասը երեխաներին, որպեսզի
Թումանյանը ամբողջովին նվիրվի գրականությանը
և ազգային հարցերին:

Օրինակ՝
Իշխանուհի

Մարիամի նախաձեռնությամբ 1902-ին «Մանկական
գրադարան» մատենաշարով հրատարակվել են
Թումանյանի մանկական ստեղծագործությունները:

Դրանք նկարագարող էլ են հանրահայտ նկարիչ
Գարեգին Երիցյանը և Իոսիֆ Ռոտտերը:

*Արվեստի և գիտության գործիչներին հովանավորող մեծահարուստներ:

-1901թ. աշնանը Թումանյանը եղել է փշատերև անտառներով շրջապատված Աբասթուման առողջավայրում: Այն գտնվում է Վրաստանի հայաբնակ Ախալցխա քաղաքի մոտ: Այստեղ Թումանյանը ոչ միայն ապաքինվել է թոքերի հիվանդությունից, այլև մի լավ ստեղծագործել: Այստեղ են ծնվել նրա գլուխգործոցները՝ «Փարվանան», «Թմկաբերդի առումը», «Սասունցի Դավիթը» ևն: Նաև վերջնականապես խմբագրվել են «Լուռեցի Սաքուն», «Անուշը» և այլ գործեր:

-Դու վստահաբար լսել ես մեր էպոսի քաջ հերոս Սասունցի Դավթի մասին: Ի՞նչ գիտես Դավթի գեղք ու գրահի մասին: Ի՞նչ է նրա ձիու անունը:

-Իմիջիայլոց «Անուշի» մասին: Թումանյանի այս գեղեցիկ պոեմի հիման վրա կոմպոզիտոր Արմեն Տիգրանյանը գրել է հայոց ազգային առաջին օպերան: Այն 1912թ. բեմադրվել է Ալեքսանդրապոլում (այժմ՝ Գյումրի): Առաջին դերակատարները եղել են Աստղիկ Մարիկյանը, Շարա Տալյանը: Հետագայում՝ Հայկանուշ Դանիելյանը, Գոհար Գասպարյանը, Ավագ Պետրոսյանը...

Առաջին ազդագրերը, լուսանկարները պահվում են մեր թանգարանում:

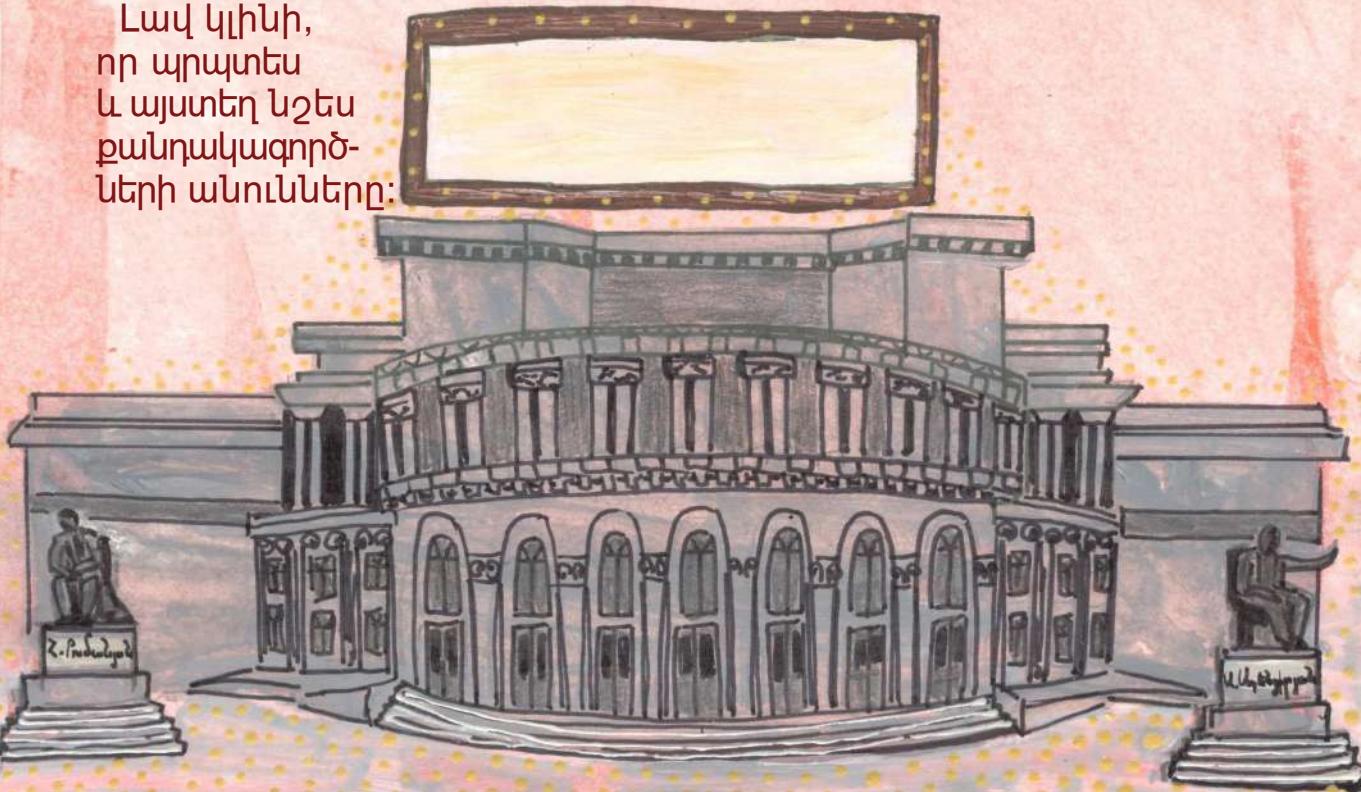

-Բայց դեռ Արմեն Տիգրանյանից էլ առաջ Կոմիտաս վարդապետն է խանդավառվել «Անուշը» պոեմով և որոշել օպերա գրել: Սակայն Հայաստանի և հայության հետ պատահած ծանր դեպքերը խանգարել են գործին, և այն անկատար է մնացել, իսկ ձեռագրերի մեծ մասն էլ կորել է:

-Այնպես է ստացվել, որ կոմպոզիտոր Ալեքսանդր Սպենդիարյանը Հովի. Թումանյանի «Թմկաբերդի առումը» հրաշալի պոեմը «Ալմաստ» վերնագրով օպերա է դարձրել: Դա 1916 թվականն էր: Եվ այս ներկայացմամբ էլ 1933 թ.-ին բացվել է հանճարեղ ճարտարապետ Ալեքսանդր Թումանյանի կառուցած Երևանի Օպերայի և բալետի թատրոնի շենքը: Հիմա կարծում եմ հասկանալի է, թե ինչու են Երևանի Ազատության հրապարակում կանգնեցված Հովի. Թումանյանի և Ալ. Սպենդիարյանի արձանները:

Լավ կլինի,
որ արպտես
և այստեղ նշես
քանդակագործ-
ների անունները:

-Մենք արդեն պատմել ենք, որ Հովհ. Թումանյանը մեծ հայրենասեր էր և ազգային գործիչ: Քանի-քանի ազգամիջյան ընդհարումներ է նա կանխել իր խաղաղասիրությամբ և քաջությամբ: Նա զինված խմբերով հասել է հայ-թաթարական կռիվների վայր և նախ՝ սպիտակ դրոշ պարզելով, թշնամուն առաջարկել խաղաղություն, այլապես սպառնացել է ջախջախել նրան:

-Նա երբեք թշնամու առջև չի ստորացել և վախեցել: Իր հայրենասիրության և խիզախության համար ռուսական իշխանությունները մի քանի անգամ նրան ձերբակալել են և բանտարկել Թիֆլիսի Մետեխի բանտում:

Բայց իր հրաշալի
ընկերների՝
մասնավորաբար
Ֆիլիպ
Վարդապարյանի
վճարած գրավով,
Թումանյանը
դուրս է եկել
բանտից մինչև
դատավարությունը:

-Բայց իր ծննդյան 40-ամյակին նա բանտում էր:
Եվ այստեղ, ծխախոտի բարակ թղթի վրա, գրում
է «Վայրէջք» բանաստեղծությունը և քեզ լավ ծանոթ «Մի
կաթիլ մեղրը»: Հիշո՞ւմ ես ինչից սկսվեց տուրուլմփոցը:
Ձեռագրերը բանտախցում պահելը շատ էր վտանգավոր,
բայց նաև չէր թույլատրվում բանտից որևէ բան դուրս հանել,
ուստի Թումանյանը մի շատ խելացի միջոց է գտնում:

Երբ մի օր իր փոքրիկ աղջիկը՝ երկու տարեկան Թամարը,
մայրիկի հետ գալիս է հայրիկին տեսակցության,

Թումանյանը իր ձեռագրերը խնամքով թաքցնում է Թամարի
սիրունիկ զգեստի մեջ և այդպես փոքրիկ բալիկի շնորհիվ այս
երկու ստեղծագործությունները փրկվում են և հասնում մեզ:

Պատկերացնո՞ւմ ես,
եթե հանկարծ
իմանար այդ մասին
ձեռագրերը:

ինչ վատ բան կլիներ,
բանտապետը
և առգրավեր

- Ես չեմ ուզում
անգամ մտածել
այդ մասին:

- Լավ, Թումանյանը Մետեխից գրավով դուրս եկավ, բայց ի՞նչ եղավ հետո:

-1912թ. Սանկտ Պետերբուրգում նշանակված էր նրա դատավարությունը:

Բայց քանի որ նա անմեղ էր և ոչ մի հանցանք չէր գործել, արդարացվեց:

Եվ Պետերբուրգի հայերը մի հոյակապ խնջույք կազմակերպեցին Դանոն ռեստորանում՝ ի պատիվ Թումանյանի:

-Հիմա ճիշտ ժամանակն է պատմելու Վերնատան մասին: Վերնատունը Թումանյանի նախավերջին բնակարանի սենյակներից մեկն է, որտեղ ամեն հինգշաբթի հավաքվում էին հայ մտավորականները, քննարկում արվեստի և ազգային հարցեր:

Վերնատան հասցեն Բեհբության փողոց 50, (այժմ՝ Ասաթիանի 44): Եթե լինես Թիֆլիսում, փորձիր գտնել այդ շենքը: Թումանյանի հարկաբաժինը վերջին՝ 5-րդ հարկում է: Եվ հասնելու համար հարկավոր է բարձրանալ 101 աստիճան:

հինգշաբթի
օր

1, 2, 3, 4, 5...

21, 22, 23...

50, 51, 52...

60, 61, 62, 63...

Ղազարոս Աղայանը և Պերճ Պոռոջյանը ամեն անգամ բարձրանալիս՝ փորձում

էին հաշվել աստիճանները, բայց ամեն անգամ տարբեր թիվ էին ստանում՝ 100, 101, 102...

-Թումանյանը շատ էր սիրում Սայաթ-Նովայի երգերը: Եվ 1914թ. սկզբին մի հրաշալի միտք ծագեց նրա գլխում:

Թիֆլիսի Սուրբ Գևորգ հայկական եկեղեցու բակում մահարձան կառուցել աշուղ* Սայաթ-Նովայի հիշատակին:

-Եվ մեծ նկարիչ Գևորգ Բաշինջադյանը մի գեղեցիկ տարբերակ առաջարկեց:

Բացի այդ, մայիսի վերջին կիրակի օրը հռչակվեց Վարդատուն՝ նվիրված Սայաթ-Նովային: Այդ օրը մարդիկ վարդերով այցելում էին Թիֆլիսի Սուրբ Գևորգ եկեղեցի՝ Սայաթ-Նովայի հուշաքարին, արտասանում և երգում:

Այս ավանդույթը պահպանված է նաև այսօր:

*Գուսան

-Հիմա ես կպատմեմ քաջ զինվոր,
հրամանատար Անդրանիկ Օզանյանի
մասին: Նա մեծ քաջագործություններ է
արել մեր Հայրենիքի համար:

-Օրինակ՝ թշնամուց ազատել է Տարոնը,
Վասպուրականը, Սասունը՝ Սասունցի Դավթի, Մեծ
և Փոքր Միերների ծննդավայրը:

-Զորավար Անդրանիկը և Հովհ. Թումանյանը
հավատարիմ ընկերներ էին: Նրանք շատ
հայրենասեր մարդիկ էին: Եվ երբ մեր
Հայրենիքը վտանգի մեջ էր հայտնվում, նրանք անմիջապես
հասնում էին օգնության:

Այդպես եղավ և 1915
թվականին: Պետք է ասեմ, որ
Թումանյանի չորս տղաներից
երեքը նույնպես մեկնեցին
ռազմաճակատ՝ պաշտպանելու
վտանգի մեջ հայտնված իրենց
հայրենակիցներին: Իսկ 4-րդ
տղան պարզապես դեռ փոքր էր
պատերազմ գնալու համար, դրա համար էլ նա մնաց տանը:

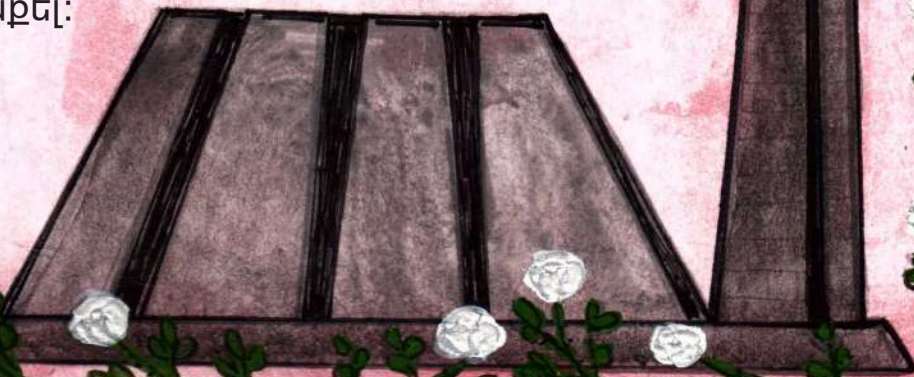

-Ամեն տարի ապրիլի 24-ին աշխարհի որ
անկյունում էլ լինենք, մենք այցելում ենք
ցեղասպանության զոհերին նվիրված
հուշարձան: Երևանում դա Ծիծեռնակաբերդի
բարձունքում է: Երևի չկա մի հայ, որի նախնիների
կյանքի խաղաղ պատմությունը տակնուվրա եղած
չլինի 1915-1921թթ. թուրքական իշխանությունների
կողմից մեր հայրենիքում կատարված
դաժանությունների պատճառով:

-Երբ մի քիչ էլ մեծանաս, ավելի շատ բան
կիմանաս այդ մասին: Հիմա միայն կասեմ,
որ այդ ժամանակ Հայաստանը շատ մեծ էր,
բայց թշնամին գրավեց մեծ մասը, սպանեց
հայ բնակչությանը և շատ-շատերը ստիպված էին
հեռանալ իրենց ծննդավայրից: Հետաքրքրվիր
մեծ ծնողներիցդ (տատիկներից և պապիկներից),
թե որտեղից են քո նախնիները:

Փնտրիր նրանց ծննդավայրերը
քարտեզների վրա և փորձիր տեղեկություններ
հավաքել:

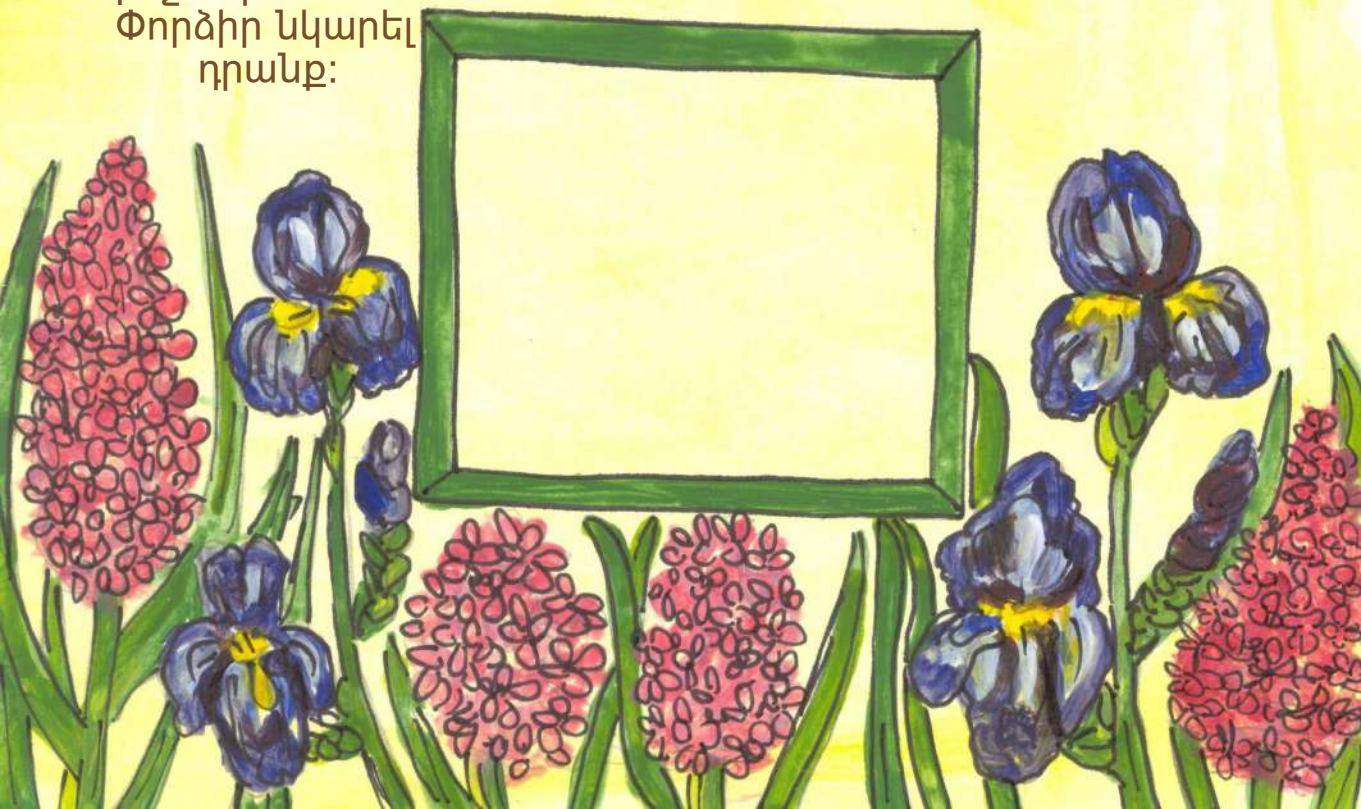

-Մեր մեծ Հայաստանի բնությունը շատ գեղեցիկ էր՝ հարուստ լեռներով ու ձորերով, հորդառատ գետերով և մարգագետիններով, հրաշագեղ

ծաղիկներով:

Թումանյանը ուղղակի ապշած էր այդ գեղեցկությամբ: Նա պատմում էր հսկա հակինթների և հիրիկների մասին, որ տեսել էր մեր գյուղերում ու դաշտերում:

Փորձիր նկարել դրանք:

-Մեր սիրելի Թումանյանը Վանից եկավ Սուրբ Էջմիածին, հիմնեց որբանոց և հիվանդանոց իրենց գյուղերից ու քաղաքներից մի կերպ փախած հիվանդ, քաղցած բալիկների համար:

Թումանյանին անշուշտ շատերն են օգնել, ովքեր կամավոր* կերպով հավաքվել էին նրա շուրջ երեխաներին սովից, հիվանդություններից և տխուր տրամադրությունից փրկելու համար:

Իմիջիայլոց նրա դուստրերից Նվարդը ևս օգնում էր իր հայրիկին այդ բարեսիրական գործում:

*Սեփական ցանկությամբ, անշահախնդիր և անձնվիրաբար:

-Իրենց ծննդավայրը կորցրած երեխաները
այնքան շատ էին սիրում Թումանյանին,
որ անունը դրեցին

Ամենայն Հայոց որբերի հայրիկ:

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս

-Այդ օրերին հանուն երեխաների Թումանյանն
անգամ մի փոքր վեճ ունեցավ Ամենայն Հայոց
կաթողիկոսի հետ: Կաթողիկոսը չէր թույլատրում
որբուկներին պատսպարվել իր նստավայրում՝
Նորակառույց Վեհարանում: Թումանյանին դա շատ
բարկացրեց: Կաթողիկոսն էլ իր հերթին բարկացավ
և կշտամբեց Թումանյանին, թե իբր ինչպես ես
հակադրվում Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:
Թումանյանը նրան ասաց, Դուք Ամենայն Հայոց
Կաթողիկոսն եք, ես էլ **Ամենայն Հայոց բանաստեղծն**
եմ: Այս խոսքերից հետո Գևորգ 5-րդ վեհափառը
թույլատրեց որբուկներին և մյուս գաղթականներին
պատսպարվել Վեհարանում:

Ամենայն Հայոց բանաստեղծ

-Ճիշտն ասած, Թումանյանը սիրում էր, երբ
երեխաները չարաճծիություն էին անում: Նա
ասում էր, որ երեխան, եթե առողջ է, պետք է աշխույժ լինի,
շարժուն... Ճիշտ է, երբեմն մեծահասակները հոգևոր և
ջղայնանում են երեխաների աղմուկից, բայց մոռանում
են, որ իրենք էլ մի ժամանակ փոքրիկ են եղել և նույն
չարություններն են արել:

Իսկ Թումանյանը դա շատ լավ հասկանում էր:

-Ինչքան ասես, որ չի արել Թումանյանը
երեխաների համար:

- Վստահ եմ քեզ ծանոթ են նրա մանկական
ստեղծագործությունները՝
բանաստեղծությունները, հեքիաթներն ու
պատմվածքները:

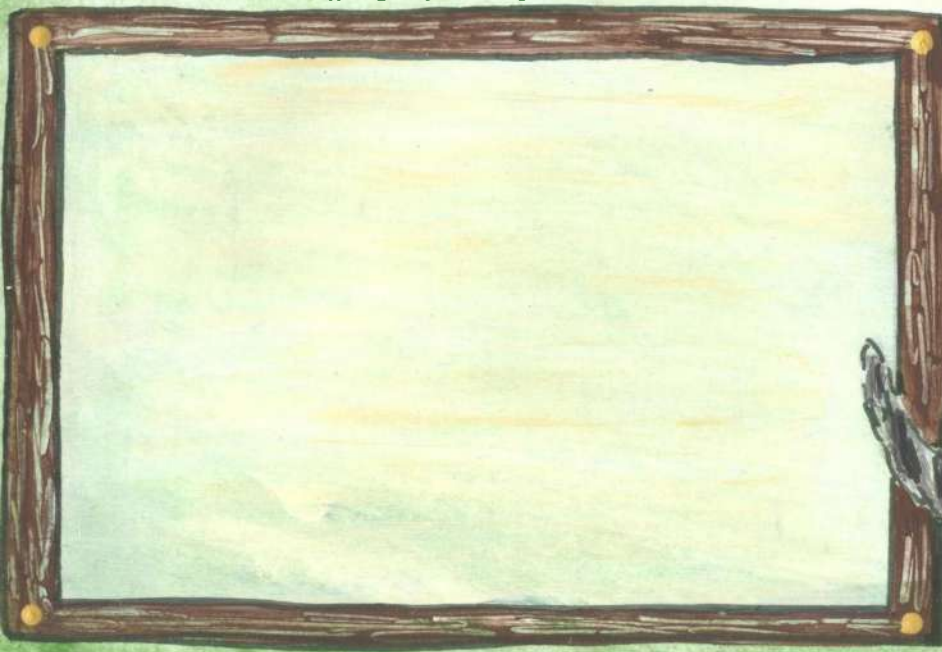

- Ես շատ եմ սիրում «Փիսուն» բանաստեղծությունը:

Փիսուն, փիսուն մլավան,
Թավրիզ թողեց, փախավ Վան,
Լեզուն թաթխան, երկար պոչ,
Ինչ որ ուզեց, ասին՝ ոչ:
-Փիսուն գնաց գողեգող,
Փորը դատարկ, սիրտը դող,
Դունչը մեկնեց կովկիթին,
Շերեփն իջավ ճակատին:

-Դու էլ կարող ես քո սիրած բանաստեղծությունը
գրել այստեղ:

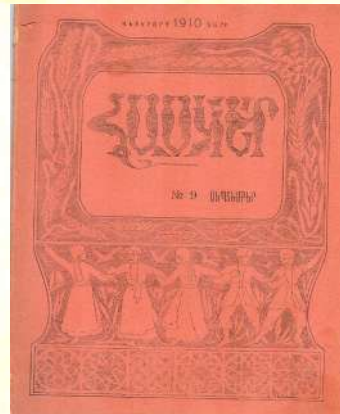
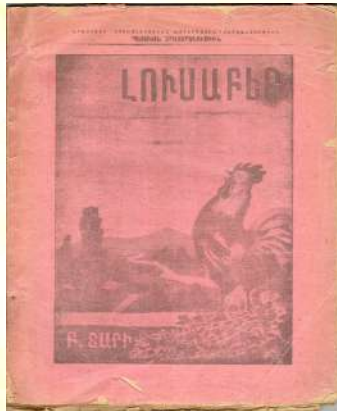

- Իսկ դու գիտե՞ս, որ Թումանյանը սաև դասագրքերի հեղինակ է:

-Նա իր ընկերներ Լևոն Շանթի և Ստեփան Լիսիցյանի հետ՝ փոքրիկ դպրոցականների համար կազմել է ԼՈՒՍԱՐԵՐ դասագիրքը:

-Այդ ժամանակ մանուկների և պատանիների համար հրատարակվում էր ՀԱՍԿԵՐ-ը: Դա մի շատ հետաքրքիր ամսագիր էր: Թումանյանը իր մանկական ստեղծագործությունները տպագրում էր ՀԱՍԿԵՐ-ում:

-Բայց ամենաանսպասելին այն է, որ Թումանյանը նաև մտավոր խաղեր է ստեղծել երեխաների և մեծահասակների համար: Դրանք այնքան հետաքրքիր և ուրախ խաղեր են:

-Դրանք խաղալով, մեկ էլ հասկանում ես, թե որքան է խելքդ շատացել, ինչքան բան գիտես:

-Առանց տնային աշխատանք կատարելո՞ւ:

-Այո, միայն ընկերներիդ կամ ընտանիքիդ անդամների հետ խաղալով: Օրինակ՝ «Հայկական առածների լոտո», «Սրամիտ հովիվը», «Թանկագին քարեր», «Աստղերի խաղ», «Հայկական հանելուկներ», «Հայոց գետերը» սեղանի ինտելեկտուալ խաղերը:

- Մեր թանգարանում դու ոչ միայն կտեսնես սրանից մոտ 100 տարի առաջ ստեղծված այդ խաղերը, այլև կարող ես ձեռք բերել դրանց վերատպույթիւնները:

-Խաղա՛նք հիմա: Ես կհուշեմ առաժի սկիզբը, իսկ դու փորձիր շարունակել.

«Ինքն իրեն գովողը...

...կընկնի աղբի կողովը»:

-Ճիշտ է, ապրես:

-Իսկ հիմա ես քեզ մի հանելուկ ասեմ, դու գուշակիր պատասխանը.

Էն ի՞նչն է, ինչ,
Ինքը հողի մեջ,
Միրուքը շողի մեջ:

-Ըըըը~.... գազարը:

-Ճիշտ է: Իսկ եթե ուզում ես խաղի միջոցով գիտելիք ստանալ պատմական Հայաստանի գետերի, դրանց վտակների և այն մասին, թե որ ծովն են թափվում, ապա Թումանյանի «Հայոց գետերը» հայրենագիտական խաղը ճիշտ քեզ համար է:

-Ամեն ինչ իր ժամանակն ունի, խաղացինք, հիմա ժամանակն է շարունակելու մեր ճամփորդությունը «մուսաների բնակավայրով»:

-Կամ թանգարանով: Օ՛ր, ի՛նչ լուրջ դեմքեր են մեզ նայում աջ կողմի պահարաններից:

-Նրանք այն հռչակավոր գրողներն են, որոնց ստեղծագործությունները թարգմանել է Հովհ. Թումանյանը: Այստեղ են Գրիմ եղբայրները, Հայնրիխ Հայնեն, Բայրոնը, Լոնգֆելլոուն, Պուշկինը, Լերմոնտովը, Շիլլերը, Գյոթեն և ուրիշները:

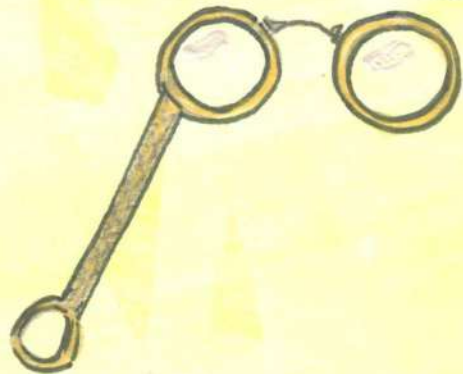
-Ես որքան գիտեմ Թումանյանը ակնոց չի կրել,
այդ դեպքում այս պենսնեն* ո՞ւմ է:

-Իրենն է, սրանից բացի մեկն էլ ունի: Ես
զարմանում եմ, ինչպես ընդամենը մեկ քիթը կարող
է պահել ակնոցը:

-Ինչո՞ւ ես զարմանում, կա նաև ակնոցի մի
տեսակ, որ կոչվում է լորնետ, որն ուղղակի
դրվում է աչքին և պենսնե չի ընկնում:

*քակնոց

-Օ, ինչ մեծ կոշիկներ են: Ոնց որ հսկայի լինեն,-
կմտածես դու՝ քո կոշիկի չափսի հետ համեմատելով:

-Հովի. Թումանյանի մուճակներն* են, ամերիկյան
արտադրության: Սրանք շատ տարօրինակ

մուճակներ են: Հիշում ես
քիչ առաջ խնդրեցինք, որ
մտապահես դերասան Կարապետ
Գալֆայանի անունը, քանի որ նրա հետ
կապված հետաքրքիր պատմություն
պիտի պատմեինք:

Ահա և պատմում ենք.

-Կարապետ Գալֆայանը հաճախ էր
այս մուճակները* խնդրում
Թումանյանից Համլետի դերը թատրոնում
կատարելու համար:

-Իսկ խալաթը, բաճկոնները,
ժիլետները, թիթեռնիկներն
ինչ գեղեցիկ են:

-Հիշո՞ւմ ես թիթեռնիկների մասին
ի՞նչ մանկական
բանաստեղծություն
ունի Թումանյանը:

*հողաթափ

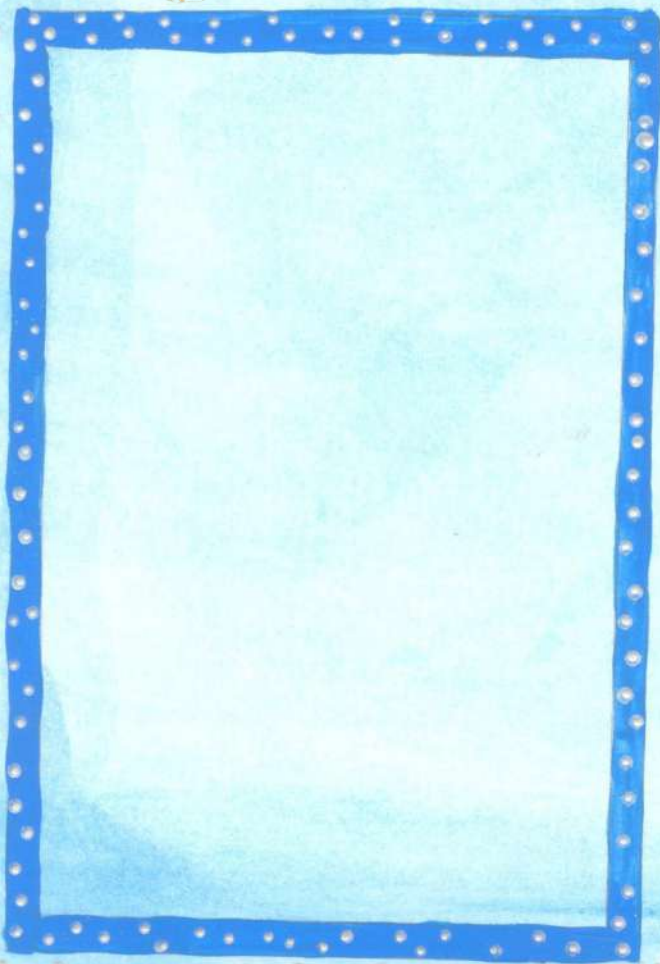

-Այդ բանաստեղծությունը թիթեռնիկի մասին
է, այլ փաթիլիկի:

-Գրիր այստեղ այդ բանաստեղծությունը և
անգիր սովորիր, այն շատ գեղեցիկ է:

-Հուսով եմ դու գեղեցիկ ձեռագիր ունես, ոչ այնպիսին, ինչպիսին ուներ Թումանյանի Արտավազդ որդին: Նա այնքան անընթեռնելի էր գրում իր նամակները, որ հայրիկը չէր կարողանում կարդալ: Ստիպված խնդրում էր նրան նորից գրել:

Հաջորդ պահարանում դու կտեսնես Արտիկի՝ այդպես էին մտերիմները նրան կոչում, ձեռագիրը:

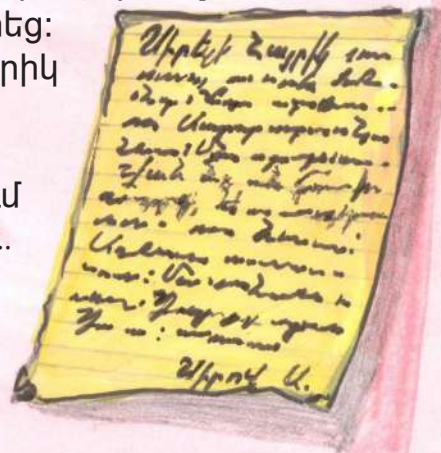
-Միայն կարդացվում է *Սիրելի Հայրիկ* և *Վան* բառերը:

-Այս նամակը գրված է Վանից, որտեղ 1915թ. ծառայում էր Արտավազդը՝ օգնելով մարդկանց այդ ծանր օրերին:

Նա շատ տաղանդավոր երիտասարդ էր, նկարիչ էր և արվեստաբան: Ցավոք պատերազմից նա չվերադարձավ և Թումանյանների ընտանիքը շատ-շատ տխրեց:

Ամենայն հայոց բանաստեղծ և որբերի հայրիկ Հովի. Թումանյանը հիվանդացավ և տարիների ընթացքում հալվեց մոմի պես ու...

-Յիմա բարձրանանք երկրորդ հարկ և
 հյուրընկալվենք Թումանյանի բնակարանում: Ճիշտն
 ասած՝ նա այստեղ չի ապրել, այլ Թիֆլիսում, դու
 դա արդեն գիտես: Բայց երբ երևանում, ի պատիվ նրա,
 կառուցվեց այս շքեղ շենքը, որոշվեց նաև նույնությամբ
 վերստեղծել նրա Թիֆլիսյան վերջին բնակարանը:

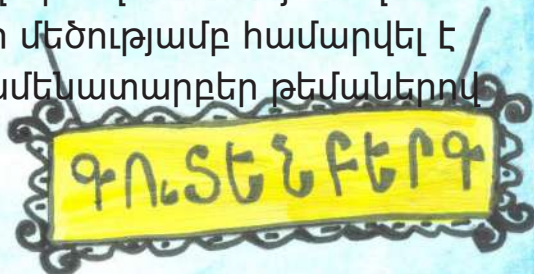
-Նրա կահույքը և ամբողջ ունեցվածքը բեռնատար
 մեքենաներով տեղափոխվեց Երևան և ստեղծվեց
 թանգարանը: Մինչ այդ բնակարանը մտնելը՝ դու
 կարող ես տեսնել այն տները, որտեղ երբևէ ապրել է
 Թումանյանը
 կրկին Թիֆլիս քաղաքում:

Իմիջիայլոց այս տների մեծ մասը դեռ կանգուն է:

-Հիմա մինչև բնակարան մտնելը
 ուսումնասիրենք Թումանյանի անձնական
 գրադարանը: Թումանյանը Թիֆլիսի ԳԻՐ և ԳՈՒՏԵՆԲԵՐԳ*
 գրախանութների մշտական հաճախորդն է եղել:
 Իրականում ունեցել է 10.000-ից ավելի գիրք, բայց մեզ
 է հասել 8150-ը: Դրանք խնամքով պահվում են այստեղ:
 Ժամանակին այս գրադարանն իր մեծությամբ համարվել է
 աշխարհումը երրորդը: Գրքերը ամենատարբեր թեմաներով
 են՝ կենդանիների և բույսերի
 մասին, հեքիաթների գրքեր,
 Ավետարաններ,
 Հայաստանի մասին պատմող գրքեր, բժշկական գրքեր,
 տարբեր ժողովուրդների սովորույթների մասին պատմող
 գրքեր
 և այլն:

* Գրատպության հիմնադիրն է

-Իսկ Թումանյանի անձնական գրադարանի ամենահին գիրքը տպագրվել է 1660թ.

Վենետիկում: Դա Ներսես Շնորհալու «Հիսուս Որդի» գիրքն է:

Թումանյանը շատ խնամքով է պահել իր գրքերը, խիստ բարկացել է, երբ իրենից գիրք են խնդրել և չեն վերադարձրել: Այդ պատճառով էլ իր աշխատասենյակում մի գրություն է փակցրել պատին, երբ մտնենք այնտեղ կկարդանք:

-Նաև իր գեղեցիկ գրապահարանների ապակիները քողարկել է գեղեցիկ պատկերներով կամ քարտեզներով, որ հյուրերը ներսում դասավորված գրքերը չտեսնեն:

-Հիմա էլ ուսումնասիրենք Թումանյանի
գրապիտույքը և մտնենք նրա
բնակարանը՝ զմուռներ, գույնզգույն մատիտներ,
մելաններ*, դրոշմանիշեր...

Թումանյանը շատ է սիրել իր ձեռքով
նորթատետրեր պատրաստել:

* թանաք

-Ահա և բնակարանը:
Այստեղ մտնելիս
պետք է շշուկով
խոսել, քանի որ մենք՝
թանգարանի մուսաներս,
հիմնականում այստեղ ենք
ապրում: Տեսեք ինչ գեղեցիկ
է այս վարդագույն սենյակը իր
բուխարիով:

-Գիտե՞ս,
տանը արդեն
հեռախոս կար:
Ափսոս այն չի պահպանվել:
Բայց մենք գիտենք
համարը՝ 17-20:

-Այո,
բարև Ձեզ,
17-20 -նն է՝:
Պարոն Թումանյանին
կարելի՞ է խնդրել:

1914թ. Թումանյանի

17-20

-Իսկ այս սենյակում Թումանյանի
տասը երեխաների նկարներն են և
նրանց պատկանող փոքրիկ իրերը:
Պատկերացնո՞ւմ եք, ինչ ուրախ և աղմկոտ տուն
է եղել սա: Տասը երեխա՝ գումարած ընկերասեր
պոետ և հոգատար մայրիկ:

-Այս շքեղ սեղանի
շուրջ ընտանիքը
հավաքվել է ճաշի:

-Ոչ միայն
ընտանիքը, այլև
հյուրերը, որ անպակաս են
եղել: Չէ՞ որ Թումանյանը
շատ էր հյուրընկալ և նրա
բնակարանի դուռը միշտ բաց էր, սեղանը՝ լիքը:

-Իր հյուրասիրության և
ընկերասիրության համար նրան
կոչել են Ամենայն Հայոց թամադա:

Ամենայն Հայոց թամադա

-Այսինքն՝ կենաց ասող: Ձեր տանը ո՞վ է լավ
կենաց ասում: Դու էլ կարող ես

Այս բաժակով խմում եմ...

հյուրով բաժակ բարձրացնել,
կենաց ասել և չխկացնել բաժակի մյուսներին:

Ողջ կենեմ...

-Հաջորդը Թումանյանների հյուրասենյակն է՝ շատ ճաշակով կահավորված:

Մեծ ռոյալը հայրիկը գնել է իր աղջկա՝ Անուշի համար: Պատերին փակցված են Գ. Բաշինջադյանի «Ձմեռը Մանգլիսում» և «Անձրևից հետո» կտավները: Հիշո՞ւմ ես այս նկարչի անունը ինչ առիթով եսք հիշատակել նախորդ էջերում:

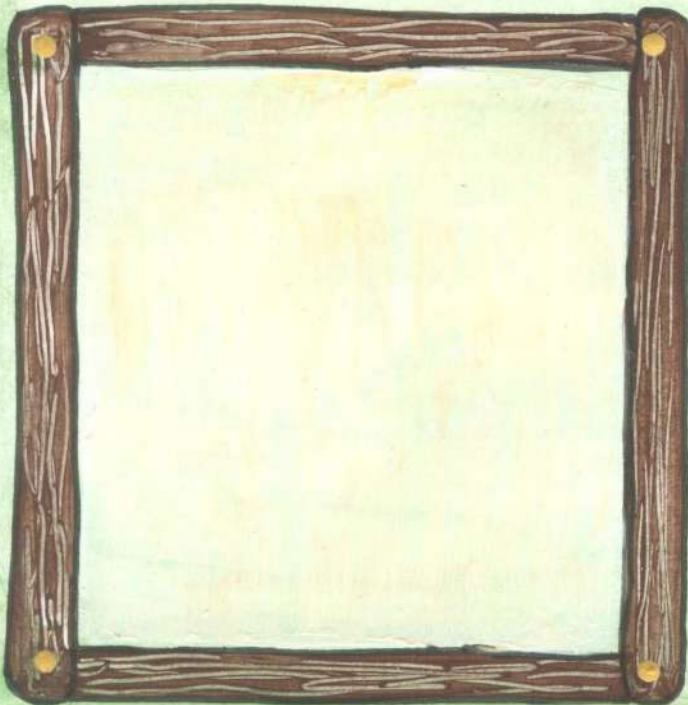
-Հիմա մտնենք ամենախորհրդավոր՝
նախշագարդ առաստաղով և պատերով
աշխատասենյակը: Այստեղ մի առեղծվածային
մթնոլորտ կա: Զգո՞ւմ ես: Հայացքով ուշադիր զննիր
գրասեղանը: Ինչե՞ր կան վրան:

-Այստեղ արևելյան և եվրոպական ոճի
գեղեցիկ իրեր շատ կան: Դրանք այնքան
ճաշակով են ընտրված, որ զարմանալ կարելի
է: Պատկերացնո՞ւմ ես, պատի վառարանի մեջ
փայտերը ինչպես են ճտճտացել և տաքացրել ամբողջ
բնակարանը:

-Տես, որքան շատ
արձանիկներ ունի
Թումանյանը: Հարցրու
էքսկուրսավարին, թե
դրանցից որն է եղել
Հովհաննես Թումանյանի
թոռնիկի՝ փոքրիկ Վիգենի
սիրելի
խաղալիք-
արձանիկը
և փորձիր
նկարել
այստեղ:

-Աշխատասենյակի ներսի դռնից երևում է
մեկ ուրիշ սենյակ:

Դա մի համեստ սնջարան է: Այստեղ է
«բազմել» Թումանյանի տիկնոջ Ջինգեր կարի
մեքենան: Գիտե՞ս քանի-քանի
գեղեցիկ զգեստներ է կարել տիկին
Օլգան իր բալիկների համար:

-Մեզ մնաց պատշգամբը տեսնել: Էլ սնդուկներ
ու ճամպրուկներ, Էլ խոհանոցային դասակների
հավաքածու, Էլ արդուկ ու ինքնատեռ, Էլ մեծ ու փոքր
կաթսաներ, Էլ ճոճաթոռ ու թախտ...

...Էլ ունաբ... սա Թումանյանի սիրած պտուղն
է: Այն շատ համեղ է և օգտակար:
Ունի մեծ կորիզներ, այնպես որ, եթե ուտելու
լինես զգույշ եղիր, կույ չտալ:

ունաբ

-Եվս մեկ սենյակ և դու կավարտես պտույտդ
թանգարանում: Դա Թումանյանի տիկնոջ
և աղջիկների սենյակն է: Տիկին Օլգան ապրել
է 100 տարի: Իսկ Թումանյանի դուստրերից
Աշխենը և Թամարը եղել են մեր թանգարանի
առաջին տնօրենները՝ 1953 թվականից:

100 տարեկան

Օլգա

Աշխեն

Թամար

-Թանգարանում աչքովդ մեծ վարագույրներ պետք է ընկած լինեին:

Դրանք տարօրինակ վարագույրներ են: Նախ նվագում են, հետո էլ իրենց ետևում թաքցնում մի հսկայական ձոր: Դրանք բացվում են միայն այն դեպքում, երբ լսում են հրաշագործ խոսքեր...

Այնպես որ, առանց թանգարանի աշխատակիցների հանկարծ չծիկրակես վարագույրից ներս, թե չէ...

-Հիմա արդեն, երբ դու շատ բան գիտես
մուսաների այս բնակավայրի մասին,
խնդրում եմ նորից աչքի անցկացրու և նշիր
այն կետերը, որոնք ճիշտ են համարում, նաև
համեմատիր նախորդ նշումներիդ հետ:

Դու կտեսնես, թե որքան շատ բան են
սովորել Մուսակնի

...և Մուսանեի շնորհիվ:

- * մանկական գրող
- * հեքիաթագիր
- * մեծերի գրող
- * հայրենասեր քաջ մարդ
- * խաղերի հեղինակ
- * մեծ ընտանիքի հայրիկ
- * ուրախ, ընկերասեր մարդ
- * բոլոր երեխաների համար մտահոգ մարդ
- * ընթերցասեր
- * բարձրաճաշակ մարդ
- * տաղանդաշատ թարգմանիչ
- * գրքերի և գեղեցիկ իրերի խանութների հաճախորդ

-Իմիջիայլոց թանգարանից մուտք կա դեպի
Մութ ու Լուս աշխարհի և Ստվերների թագավորություն:

-Ճիշտն ասած՝ դա մի քիչ գաղտնի աշխարհ է, և
մենք փակագծեր բացել չենք կարող:
Բայց եթե կուզես, մենք քեզ կուղեկցենք այնտեղ:

Ահա և վերջ, քեզ մաղթում ենք հանգիստ
վայրէջք 54 աստիճաններով և հաճելի օր:

54 աստիճան

Յ.Գ. Դու արդեն գիտե՛ս, ինչ են խորհրդանշում 54
աստիճանները:

Զերմորեն՝
Մուսանե և Մուսակն

Հովհ. Թումանյանի թանգարանի մանկական հրատարակությունները

- * Հ. Թումանյանի թանգարանի գրքույկ-ուղեցույց, 2008
- * Ա՛յ փոքրիկներ, ա՛յ սիրուններ, 2010
- * Ընտանեկան ալբոմ, 2010
- * Пес и кот, 2014
- * Капля меда, 2014

«ՀՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐՔԵՐ» ենթամատենաշար

- * Սիրիլ ֆոն Օլֆերսի «Ձյունեղեն երազը», 2013
- * «Ութը հեքեաթներ», 2013

ՄԱՐԳԱՐԻՏՆԵՐ ՀԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ ՍԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

- * «Հենգելն ու Գրետելը», «Կարմրիկը» (մեկ գրքով), 2013

ՀՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԿԱԶՄԱԾ ԽԱՂԵՐԸ

- * «Հայկական առածների լոտո»
- * «Հայոց գետերը»
- * «Սրամիտ հովիվը»
- * «Հանելուկների խաղ»
- * «Թանկագին քարերը»
- * «Դդում»

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Զվարճալի զգգը՝ զբոսանք

(խմբագրված վերահրատարակություն)

ԵՐԵՒԱՆ
2018

📍 ՀՀ, 0002, Երևան, Մոսկովյան 40

☎ +37410 56 00 21

✉ museum@toumanian.am

🌐 www.toumanianmuseum.am

📘 Hovhanness Toumanian Museum

📷 toumanian_museum